

Αρχαίες λέξεις που διασώζονται στην Ποντιακή διάλεκτο

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Η ποντιακή διάλεκτος αποτελεί μία από τις τέσσερις διαλέκτους της νέας ελληνικής γλώσσας και είναι άμεση απόγονος της ιωνικής διαλέκτου της αρχαίας ελληνικής, καθώς Ίωνες από τη Μίλητο αποίκησαν τα παράλια του Εύξεινου Πόντου ξεκινώντας από τη Σινώπη και συνεχίζοντας με τα Κοτύωρα, την Κερασούντα και την Τραπεζούντα. Υπολογίζεται, λοιπόν, πως η αρχαία ιωνική διάλεκτος πρωτοακούστηκε στα παράλια του Εύξεινου Πόντου το 785 π.Χ., όταν κατοικήθηκε η Σινώπη. Η ελληνική ταυτότητα, τουλάχιστον για την Τραπεζούντα, επιβεβαιώνεται από τη μαρτυρία του Ξενοφώντα στην «Κύρου Ανάβαση», όπου περιγράφει την Τραπεζούντα ως «πόλιν ελληνίδα, οικουμένην εν τω Ευξείνω Πόντω, Σινωπέων αποικία». Η περιοχή του Πόντου αποτέλεσε το βορειοανατολικό άκρο, στο οποίο ομιλήθηκε η ελληνική γλώσσα. Και, χάρη στη γεωγραφική απόσταση του Πόντου από τη μητροπολιτική Ελλάδα, δεν επηρεάστηκε η ποντιακή από την κοινή νεοελληνική, διασώζοντας έτσι πολλούς τύπους της αρχαίας ελληνικής είτε ατόφιους είτε ελαφρά παραλλαγμένους.

Παρατηρούμε π.χ. πως αντίθετα με τη λατινική λέξη «τσεκούρι», που

χρησιμοποιείται στη νέα ελληνική, η ποντιακή χρησιμοποιεί τη λέξη «αξινάριν», η οποία προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «αξίνη». Επίσης, για τη λέξη κόσα, που σημαίνει το μεγάλο δρεπάνι με το οποίο θερίζει κανείς όρθιος και είναι λέξη σλαβικής προέλευσης, η ποντιακή χρησιμοποιεί τη λέξη «κερεντή», η οποία βγαίνει από το ρήμα «κείρω» (κουρεύω). Η ποντιακή κρατώντας τη λέξη «μακέλιν», αντί για τη λέξη κασμάς, που χρησιμοποιούμε σήμερα, διατηρεί την αρχαία ελληνική λέξη «μακέλη», κι όχι τη λέξη «κασμάς» που είναι τουρκικής προέλευσης.

Το ίδιο συμβαίνει και με τη λέξη «ρούχο». Ενώ, δηλαδή, η ποντιακή χρησιμοποιεί τη λέξη «λώμα», που προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «λώπη» (ένδυμα), η νεοελληνική χρησιμοποιεί τη σλαβική λέξη «ρούχο». Τέλος, για τη λέξη «τσουκνίδα», η οποία δεν είναι σίγουρο πώς προέκυψε ετυμολογικά στη νέα ελληνική, η ποντιακή χρησιμοποιεί τη λέξη «κνιδέα» και «κιντέα», διατηρώντας την αρχαία ελληνική ονομασία «κνίδη».

Ανάλογες σκέψεις προκαλούν και αρκετά ρήματα που διασώθηκαν στην ποντιακή, τα οποία η νέα ελληνική δεν τα κράτησε ή τα αντικατέστησε με άλλα. Π.χ. το ρήμα «κλοτσώ» αντικατέστησε το αρχαίο «λακτίζω», ενώ στην ποντιακή υπάρχει ως «λαχτίζω». Το «ριγώ», που παρέμεινε αυτούσιο στην ποντιακή από την αρχαία, στη νέα ελληνική αντικαταστάθηκε από το «κρύνω». Ακόμη, το «κρούω» διατηρήθηκε ακέραιο στην ποντιακή, ενώ στη νέα ελληνική χρησιμοποιείται κυρίως το «χτυπάω».

Επιπλέον, τα ρήματα «φιλέω-ω» και «πονέω-ω» στη νέα ελληνική πήραν την κατάληξη «-άω-ώ», ενώ στην ποντιακή διατηρήθηκε η αρχαία κατάληξη «-έω-ώ». Το ρήμα «ικανέω-ώ» και «ικανέομαι-ούμαι», που δεν διατηρήθηκε στη νέα ελληνική, διατηρήθηκε στην ποντιακή και είναι το πολύ γνωστό μας «κανείται» (=φτάνει, είναι αρκετό). Το ίδιο συμβαίνει και με την Ευκτική Αορίστου β' του ρήματος «λαγχάνω», η οποία διατηρείται στην ποντιακή στο γ' ενικό για να εκφράζει πιθανότητα κι ευχή (π.χ. λάχ' επορούν κι έρχουνταν), ενώ στη νέα ελληνική δεν διατηρήθηκε το ρήμα αυτό, παρά μόνο τα παράγωγά του, όπως: «λαχνός», «λαχείο», «λαχειοφόρος» κτλ.

Εκτός από πολλά ρήματα της αρχαίας ελληνικής, που διατηρήθηκαν ακέραια στην ποντιακή, υπάρχουν και αρκετά ουσιαστικά της αρχαίας που βρίσκονται εγγύτερα στην ποντιακή, απ' ό,τι στη νέα ελληνική. Για παράδειγμα, η λέξη «φέγγος» (=φως στην αρχαία και φεγγάρι στην ποντιακή), καθώς και λέξεις: «ψύχος», «στέγος» «γέλος» (γέλως στην αρχαία). Εγγύτερα στην ποντιακή διάλεκτο είναι και οι λέξεις: «ωβόν» (αρχ. το ωόν, το αβγό) και «ωτίν» (αρχ. ο ους, του ωτός, το αυτί). Η διατήρηση όλων αυτών των αρχαϊκών στοιχείων στη γλώσσα των Ποντίων διατρανώνει πως η ελληνική συνείδηση παρέμεινε ακλόνητη κι επαυξημένη στον Πόντο, παρόλες τις εχθρικές επιθέσεις και τις προσπάθειες αφομοίωσης που δέχτηκε για πολλούς αιώνες από ξένους λαούς.

Πέρα, όμως, κι από αυτό, φανερώνει τον πλούτο και τη δύναμη που έχουν τα

ιδιώματα της ελληνικής, τα οποία, δυστυχώς, σε προηγούμενες δεκαετίες αντιμετώπιστηκαν με περιφρόνηση και αδιαφορία, καθώς υπήρχε ο φόβος ότι οι ομιλητές τους θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες επικοινωνίας κι ένταξης στο κοινωνικό σύνολο.

Ήδη μία πρώτη επιστημονική και οργανωμένη προσπάθεια για τη διδασκαλία της Ποντιακής διαλέκτου έχει ξεκινήσει από τον Σύνδεσμο Ποντίων Εκπαιδευτικών και τα πρώτα αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά κι ελπιδοφόρα για το μέλλον της ποντιακής. Ευχόμαστε κάτι ανάλογο να γίνει και για τις άλλες διαλέκτους και τα ιδιώματα της ελληνικής, γιατί το κάθε ένα από αυτά είναι πολύτιμο και η απώλεια, έστω και ενός, καθιστά την ελληνική γλώσσα φτωχότερη.

Theophilos Kotsidis -

της *Αρχοντούλας Κωνσταντινίδου*

Πηγή: epontos.blogspot.co.uk